

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 11 mars 1929 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om lagändring i syfte att bolags bulvanhemman skola tillfalla staten m. m.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 180, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville överväga närmare riktlinjer för bulvanhemmans expropriation enligt 1925 års bulvanlag, samt i sådant avseende exempelvis för sin del besluta den ändring i nämnda lag, att fastighet, som efter avtal eller vederbörligt beslut förklarats vara bulvanhemman, skall tillfalla staten mot ersättning enligt grunder, som fastställas i lagen.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för motionärens hemställan, får utskottet hänvisa till motionens innehåll.

Vid 1927 års riksdag hemställde herr *Lindhagen* i motion nr 166 i första kammaren, att riksdagen ville ställa till förfogande ett lämpligt belopp, helst *Motion vid 1927 års riksdag om anslag för statsinköp av bulvanhemman.* för eventuell statsinköp av s. k. bulvanhemman.

I utlåtande över motionen anförde jordbruksutskottet följande:

Det torde ej kunna bestridas, att ändamålet med bulvanlagen i hög grad äventyras, därest den jordbrukande befolkningen vid realisation av bulvanhemman visar sig sakna ekonomiska och organisatoriska förutsättningar för att förvärva desamma. Ehuru med hänsyn till att lagen ännu knappast trätt i tillämpning någon direkt erfarenhet härav icke kan åberopas, torde dock sannolikheten tillräckligt tala för att motionärens farhågor i detta hänseende äro väl grundade. Tydligt är i varje fall, att ifrågavarande lagstiftnings effektivitet skulle avsevärt tryggas, därest den bereddes stöd genom vissa kompletterande åtgärder. Den utväg motionären anvisar — att staten i dessa fall skulle uppträda såsom eventuell köpare — synes även utskottet vara den närmast till hands liggande. Statens ingripande skulle därvid, på sätt motionären antytt, kunna tjäna det dubbla syftet, att dels lämpliga skogsmarker överfördes i dess ägo och därigenom tillförsäkrades skydd mot skövling och dels för skogsbruket obehövligen jord, där så kunde ske, avstyckades till bondejordbruk eller egna hem. Utskottet vill emellertid framhålla, att detta icke torde vara omöjligt att realisera inom ramen av statens nuvarande verksamhet med

avseende å inköp och försäljning av mark. Vid sådant förhållande har det icke synts utskottet nödvändigt eller lämpligt att, såsom motionären ifrågasätter, för ändamålet anvisa särskilda medel. Givetvis äro emellertid vissa administrativa åtgärder erforderliga för att berörda möjlighet skall bliva effektivt utnyttjad. Härförutan torde nämligen myndigheterna sakna tillräcklig anledning att ägna erforderlig uppmärksamhet åt förevarande, huvudsakligen från social synpunkt framträdande önskemål. En hänvändelse till Kungl. Maj:t i här angivet syfte synes utskottet fördenskull påkallad. I detta sammanhang har utskottet slutligen ansett sig kunna beröra, att under frågans behandling även en annan utväg synts utskottet jämsides med den nu omhandlade tänkbar, nämligen att staten genom anordnande av någon särskild lånemöjlighet kunde bereda den jordbrukande befolkningen hjälp vid förvärvande av bulvanhemman.

Under åberopande härav hemställde utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för att vid realisation av i lagen den 8 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom avsedda s. k. bulvanhemman kronan må kunna, där så för vinnande av med lagen avsett syfte visar sig erforderligt, verkställa inköp av dylika hemman.

Två olika reservationer avgåvos. I reservation av herrar Sederholm, Gabriellson och Valfrid Eriksson föreslogs, att utskottets utlåtande borde hava följande lydelse:

»Då staten inom ramen för dess nuvarande verksamhet med avseende å inköp och försäljning av mark äger möjlighet att i den mån inköp av hemman av i motionen avsett slag överhuvud taget är ur statens synpunkt lämpligt bidra till vinnande av det syfte motionären avser, anser utskottet någon åtgärd i ämnet från riksdagens sida icke påkallad.

Utskottet hemställer därför, att förevarande motion I: 166 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.»

I den andra reservationen, avgiven av herrar Pettersson i Bjälbo, Olsson i Broberg, Carlström och Andersson i Fältenborg, anfördes följande:

»Vid förvärv av skogsmark från kronans sida har hittills i allmänhet den fordran uppställts, att förvärvet skall anses ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt. Följden därav har blivit den, att inköpen antingen kommit att omfatta större sammanhängande komplex eller ock skogsskiften liggande nära intill andra kronomarker och lämpliga för desammas arrondering. Smärre, spritt liggande skogar har det ansetts fördelaktigt att avyttra. Enligt utskottets förslag skulle nu riksdagen hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t skall vidtaga åtgärder för att kronan må kunna verkställa inköp av s. k. bulvanhemman, där så för vinnande av med lagen av den 18 juni 1925 om bulvanförhållanden i fråga om fast egendom avsett syfte visar sig erforderligt. Utskottets förslag till riksdagsskrivelse läser icke kunna tolkas annorlunda än att dylika inköp skola ske oberoende av om inköpet ställer sig fördelaktigt för kronans ekonomiska intressen eller ej. Även om det icke kan anses lyckligt, att de s. k. bulvanhemmanen komma i händerna på s. k. skogsspekulanter, så synes det knappast riktigt, att kronan skall med bortseende från sina ekonomiska intressen ingripa på sådant sätt som utskottet föreslår, vilket för övrigt lätt torde kunna leda till ett oskäligt gynnande av de nuvarande innehavarna av bulvanhemman. Det kan starkt ifrågasättas, huruvida verkligen de olägenheter motionären berört äro av den storleksordning, att sådana åtgärder böra vidtagas, att innehavare av bulvanhemman skola komma i gynnsammare ställning

än andra fastighetsägare, som av ett eller annat skäl måste sälja sitt hemman.

Det synes oss nödvändigt, att även dessa synpunkter vid frågans utredning vinna tillbörligt beaktande.

Vi hemställa därför, att riksdagen i anledning av förevarande motion I: 166 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för att utreda, huruvida och i vad mån åtgärder från statens sida böra vidtagas för att vid realisation av i lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållanden i fråga om fast egendom avsedda s. k. bulvanhemman förhindra, att desamma komma i händerna på s. k. enskilda skogsspekulanter.»

Andra kammaren biföll utskottets hemställan, medan första kammaren biföll den av herr Petterson i Bjälbo m. fl. avgivna reservationen. Då kamrarna således stannat i skiljaktiga beslut, framlade jordbruksutskottet i memorial nr 76 följande sammanjämningsförslag.

»Det torde ej kunna bestridas, att ändamålet med bulvanlagen i viss mån äventyras, därest den jordbrukande befolkningen vid realisation av bulvanhemman visar sig sakna ekonomiska och organisatoriska förutsättningar för att förvärva desamma. Ehuru med hänsyn till att lagen ännu knappast börjat tillämpas någon direkt erfarenhet härav icke kan åberopas, torde dock viss sannolikhet tala för att motionärens farhågor i detta hänseende icke äro ogrundade. Tydligt är i varje fall, att ifrågasvarande lagstiftnings effektivitet skulle avsevärt tryggas, därest den bereddes stöd genom vissa kompletterande åtgärder. Motionären anvisar härvid den utvägen, att staten skulle uppträda som eventuell köpare, varigenom skulle nås det dubbla syftet, att dels lämpliga skogsmarker överfördes i dess ägo och dels för skogsbruket obehörlig jord, där så kunde ske, avstyckades till bondejordbruk eller egna hem. Utskottet vill emellertid framhålla, att detta i viss utsträckning torde vara möjligt att realisera i anslutning till statens nuvarande verksamhet med avseende å inköp och försäljning av mark. Vid sådant förhållande har det icke synts utskottet lämpligt att, såsom motionären ifrågasätter, för ändamålet anvisa särskilda medel, helst som det i varje fall icke torde böra ifrågasättas, att inköp av detta slag skulle av staten företagas även i fall, där de vore för statsverket förlustbringande. Vissa administrativa åtgärder torde emellertid vara erforderliga för att förberörda möjlighet skall bliva effektivt utnyttjad. Härför utan torde nämligen myndigheterna icke hava tillräcklig anledning att ägna erforderlig uppmärksamhet åt förevarande, huvudsakligen från social synpunkt framträdande önskemål. En hänvändelse till Kungl. Maj:t i här angivet syfte synes utskottet fördenskull påkallad. I detta sammanhang har utskottet slutligen ansett sig kunna beröra, att under frågans behandling även en annan utväg synts utskottet jämsides med den nu omhandlade tänkbar, nämligen att staten genom anordnande av någon särskild lånemöjlighet kunde bereda den jordbrukande befolkningen hjälp vid förvärvande av bulvanhemman.

Under åberopande av det förut anförda hemställer utskottet, att riksdagen i anledning av förevarande motion I: 166 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville undersöka möjligheterna för att vid realisation av i lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom avsedda s. k. bulvanhemman kronan må kunna, där så för vinnande av med lagen avsett syfte visar sig erforderligt och detta kan ske utan åsidosättande av kronans ekonomiska intressen, verkställa inköp av dylika hemman samt vidtaga de åtgärder, vartill undersökningen kan giva anledning.»

Riksdagen biföll sammanjämningsförslaget och den ifrågasvarande skrivelsern avläts den 8 juni 1927.

Yttranden
över riks-
dagens skri-
velse den 8
juni 1927.

Över skrivelsen har Kungl. Maj:t infordrat yttrande av domänstyrelsen och statens egnahemsstyrelse.

Domänstyrelsen har i skrivelse den 24 februari 1928 anfört följande:

Därest enligt bulvanlagen den 18 juni 1925 bulvanskap anses föreligga och i följd därav, på talan av allmän åklagare, domstolen förordnat, att överexekutor skall pröva, huruvida egendomen skall säljas å offentlig auktion, har överexekutor att inom sex månader efter det domstolens beslut vunnit laga kraft meddela förordnande om försäljningen, därest ej av lagfartsprotokollet framgår, att egendomen avyttrats.

Om, såsom ifrågasatts, möjlighet borde beredas kronan att, där det vore förenligt med kronans ekonomiska intresse, verkställa inköp av dylika hemman, torde härför vara erforderligt, att domänstyrelsen, å vilken det torde ankomma att vidtaga åtminstone förberedande åtgärder i uppkommande dylika frågor, bereddnes kännedom om de fall, där försäljning av fastigheter enligt bulvanlagen ifrågasattes. Innan styrelsen efter Eders Kungl. Maj:ts bemyndigande i varje fall kunde uppträda som spekulant å till försäljning utbudena egendom, måste nämligen undersökning verkställas, dels om ett förvärvande av egendomen på grund av dess läge för kronan vore särskilt önskvärt, dels beträffande egendomens värde för bedömande, om förvärvet vore med kronans ekonomiska intressen förenligt. Därest styrelsen erhöle kännedom om den ifrågasatta försäljningen redan omedelbart efter det domstolens förordnande om att saken skall bli föremål för överexekutors prövning vunnit laga kraft, hade styrelsen god tid att företaga undersökning i frågan och, om ett förvärv av egendomen befundes önskvärt, efter utredning underställa ärendet Eders Kungl. Maj:ts prövning.

För ändamålet synes sålunda erforderligt, att vederbörande länsstyrelse ålades meddela domänstyrelsen underrättelse om de fall, där domstolens förordnande i förenämnda avseende vunnit laga kraft, samt vidare underrätta styrelsen, så snart förordnande meddelats att försäljning skall äga rum.

Emellertid torde endast i sällsynta undantagsfall förekomma att med hänsyn till de intressen domänstyrelsen företräder förutsättning för ett förvärv för kronans räkning föreligger.

I samband med nu föreliggande nådig remiss har under hand från jordbruksdepartementet överlämnats till styrelsen två promemorior angående bolags förvärv av fast egendom. Styrelsen har låtit verkställa utredning i fråga om lämpligheten eller önskvärldheten av att kronan med beaktande av vad i riksdagens skrivelse anförts förvärvade någon eller några av de i förenämnda två promemorior upptagna fastigheter, om vilkas inköp ansökning ingivits till Eders Kungl. Maj:t av skilda bolag och vilka ansökningar Eders Kungl. Maj:t år 1927 icke funnit skäl bifalla, och får styrelsen vidlägga en i styrelsen upprättad promemoria över de från skogsstatstjänstemännen avgivna yttranden rörande ifrågavarande fastigheters lämplighet för inköp för kronans räkning, därest bulvanlagen varit å desamma gällande. Härav framgår, att endast ett hemman, lämpligt till upplagsplats för virke vid Umeälvens mynning, ansetts vara av större intresse.

Statens egnahemsstyrelse anförde i yttrande den 14 november 1928 följande:

Så vitt egnahemsstyrelsen har sig bekant utgöras berörda s. k. bulvanhemman ej sällan av fastigheter bestående av dels viss inägojord med för ett norrländskt jordbruk erforderliga åbyggnader och dels stora arealer skogsmark med välkött växande skog. I vissa fall torde inägojorden vara utarrenderad.

Enligt gällande lagstiftning få nu berörda bulvanhemman ägas varken av bulvaner eller — utan efter tillstånd i speciella fall — av vederbörande bolag

eller av annat bolag. De måste alltså placeras i andra händer. Enligt vad erfarenheten under de gångna åren av bulvanlagens bestånd synes hava givit vid handen, skulle verkliga jordbrukare i allmänhet icke reflektera på inköp av dessa bulvanhemman samt sakna ekonomiska möjligheter att förvärva dem, särskilt med hänsyn till att fastigheternas huvudsakliga värde låge i växande skog. S. k. enskilda skogsspekulanter äga visserligen formell rätt att i fri konkurrens med övriga vederbörande uppträda såsom köpare, men ett överförande av berörda hemman i dylika händer vore den ur olika synpunkter sett allra sämsta utvecklingen. Då fastigheterna emellertid enligt lagstiftningens bestämmelser måste ut i marknaden, har det — enligt vad framgår av riksdagens skrivelse — ansetts, att inga andra utvägar återstå, än att antingen kronan förvärvade dessa bulvanhemman eller att staten försträckte enskilda jordbrukare penningar för inköp av dem. Det torde särskilt vara det senare uppslaget, som egnahemsstyrelsen har att yttra sig över.

Det torde givetvis komma att möta stora svårigheter att avgöra, till vilka hugade köpare eventuell statlig kredit skulle lämnas samt vid vilken tidpunkt — före köpet, vid en exekutiv auktion eller efter — statslånen skulle beviljas. Det kan ju bland annat tänkas, att, när försäljning av bulvanhemman är förestående, en hel rad personer ur jordbrukarnas krets anmäler sig att erhålla statslån, därvid samtliga önska att — utrustade med statlig kredit — giva kanske olika anbud å hemmanet. Slutligen må framhållas, att det icke synes egnahemsstyrelsen vara säkert, att det vare sig ur köparens egen eller ur nationalekonomisk synpunkt vore det lyckligaste, att en jordsökande med hög skuld förvärvade ett bulvanhemman, där största delen av värdet låge i skogsmarken och skogen. Såväl med hänsyn till säkerhetsfrågan vid belåning av växande skog som i betraktande av den blivande ägarens svårigheter att förrenta en hög skuldbörda för skogsinköp, torde betänkligheter böra möta att på antytt sätt stimulera jordbrukare utan tillräckligt eget kapital att huvudsakligen på skuld åtkomma dylika skogsfastigheter. Risken för, att dylika skuldbelastade jord- och skogsägare snart nog bliva skogsskövlare, är icke så ringa. Skogens skötsel och vård bleve sannolikt icke bättre genom dylikt överförande, än om skogen sköttes av vederbörande skogsbolag.

Ur sakliga synpunkter förefaller det, som om en lösning av frågan beträffande *avveckling av före den 1 januari 1926 ingångna bulvanförhållanden* vore den, att det bolag, som nu genom bulvan innehar hemmanet, kunde — om skäl i övrigt härför föreligga — erhålla tillstånd att lagligt förvärva den del av hemmanets skogsmark, som icke erfordras såsom husbehovsskog åt inägojorden. Till gengäld för att bolaget finge sagda tillstånd, borde bolaget (genom bulvanen) kunna ställa inägojorden jämte husbehovsskog till förfogande för försäljning till vederbörande arrendator eller annan verklig jordbrukare på för köparen *synnerligen* skäligen villkor. I dylikt fall torde köparen i regel kunna erhålla egnahemslån för företagets ändamålsenliga genomförande. Vid tillmätandet av husbehovsskog till dessa lägenheter bör givetvis iakttagas, att skogsmarksarealen bliver av den omfattning, att den nya jorddelningslagens krav i detta hänseende bliver tillgodosett. Tillstånd av nyss nämnd art bör emellertid icke beviljas, förrän domänstyrelsen och statens egnahemsstyrelse yttrat sig i ärendet, och domänstyrelsen därvid funnit, att anledning icke föreligger för domänverket att inköpa hemmanets skogsmark, samt egnahemsstyrelsen konstaterat, att hemmanets inägojord jämte erforderlig husbehovsskog på nyss angivet sätt disponerats för bildande av jordbrukslägenhet. Vid avgivandet av berörda yttranden torde domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen böra i mån av behov samråda med varandra, därvid det i vissa fall torde visa sig lämpligt, att domänstyrelsen uppträder såsom spekulant å bulvanhemmanets skogsmark, medan egnahemsstyrelsen genom vederbörande egnahemsnämnd

vidtager av förhållandena påkallade åtgärder för överförande av inägojorden jämte skogsskifte för husbehov till lämplig jordbrukare, därest så ännu ej skett.

Av anförda skäl torde alltså böra övervägas, huruvida ej Kungl. Maj:t borde av riksdagen inhämta förklaring, att hinder ej möter för Kungl. Maj:t att, med stöd av 4 § sista stycket av lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, lämna bolag tillstånd att — där domänstyrelsen funnit anledning icke föreligga för kronan att söka inköpa hemmanets återstående skogsmark och där det medelst yttrande av statens egnahemsstyrelse styrkes, att ett bulvanhemmans inägojord jämte för husbehovet erforderlig skogsmark på för köparen synnerligen skäliga villkor försålts till vederbörande arrendator eller annan lämplig jordbrukare — förvärva hemmanets återstående skogsmark, allt dock endast för så vitt den säljande bulvanen innehaft lagfart å hemmanet före den 1 januari 1926. Därest sådan tillämpning av sagda § 4 icke anses kunna förenas med behållande i oförändrat skick av paragrafens nuvarande lydelse, torde lagändring i enlighet med vad nu ifrågasatts i stället böra övervägas.

Beträffande sådana fall, där tillstånd av nyss nämnd art icke beviljas, måste alltså bulvanhemmanet i dess helhet försäljas av bulvanen till annan än bolaget. I syfte att då förebygga försäljning till skogsspekulanter torde det vara lämpligt, att föreskrift meddelas därom, att det skall åligga överexekutor att, sedan domstol meddelat överexekutor uppgift om förordnande jämlikt 1 § av bulvanlagen om fastighetens försäljning å exekutiv auktion, omedelbart härom underrätta jämväl statens egnahemsstyrelse, samtidigt som domänstyrelsen erhåller underrättelse i ärendet.

Sedan berörda yttranden inkommit, fann Kungl. Maj:t genom beslut den 14 december 1928 gott förordna, att det skulle åligga överexekutor, som jämlikt bestämmelserna i 13 § av lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom erhållit del av domstols utslag, varigenom förordnande om bulvanfastighets försäljning enligt 1 § i samma lag meddelats, att omedelbart om samma förordnande underrätta domänstyrelsen och statens egnahemsstyrelse.

Ärendet har sedermera den 14 januari innevarande år remitterats till länsstyrelserna i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps egnahemsnämnd och jordbrukskommissioner inkomma med yttrande över vad statens egnahemsstyrelse anför.

Utskottet.

Såsom av den lämnade översikten framgår avläts vid 1927 års riksdag en skrivelse till Kungl. Maj:t, däri riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t ville undersöka möjligheterna för att vid realisation av bulvanhemman kronan må kunna, där så för vinnande av med bulvanlagen avsett syfte visar sig erforderligt och detta kan ske utan åsidosättande av kronans ekonomiska intressen, verkställa inköp av dylika hemman samt vidtaga de åtgärder, vartill undersökningen kan giva anledning. Denna skrivelse har föranlett en utredning, som alltjämt pågår.

Det i föreliggande motion innefattade förslaget avser, att riksdagen skulle, utan att avvakta resultatet av denna utredning, besluta en lagstiftning, som medger möjlighet för staten att i förekommande fall inlösa bulvanhemman. I

motionen ifrågasättes, att inlösningsen skall omfatta samtliga bulvanhemman, att ersättningen vid dylik inlösen skall bestämmas av någon statlig myndighet och att åtminstone inägojorden med åbyggnader skall utan ersättning tillfalla staten.

Beträffande statens inköp av bulvanhemman har utskottet icke funnit anledning föreligga att tillstyrka riksdagen att frångå det beslut, som fattades vid 1927 års riksdag, vilket innebär bl. a. att inköp av sådan fastighet icke bör ifrågasättas i fall, där det skulle bli för statsverket förlustbringande. Då den med anledning av riksdagens skrivelse verkställda utredningen ännu icke slutförts, torde något uttalande i ärendet från riksdagens sida nu icke vara påkallat.

Utskottet får fördenskull hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 mars 1929.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman, von Sydow**, *Almkvist, Frändén* och *Lindhagen*, fröken *Hesselgren** samt herr *Norman**;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde*, *Magnusson* i Kalmar, *Ros, Ödström**, *Johanson* i Hallagården*, *Jeppsson, Olovson* i Västerås och *Hansson* i Trollhättan*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Lindhagen, Norman, Magnusson* i Kalmar och *Hansson* i Trollhättan, vilka hemställt om bifall till motionens yrkande.

Till stöd för detta yrkande har herr *Lindhagen* utöver motionens motivering ytterligare anfört:

»Av utredningen i motionen och utskottets framställning bestyrkes, att stor oreda och oklarhet äro rådande i fråga om bulvanlagens tillämpning. Egna-hemsstyrelsen och domänstyrelsen ha ådagalagt sin vanmakt. Att regeringen

nyligen ehuru saken givetvis brådskar, remitterat ärendet till myndigheter, som enligt erfarenheten väsentligen kunna antagas vara bulvanlagens vederdelomän, lärer ej förbättra eller klargöra läget. Liksom riksdagen år 1927 måste taga detta resolut i sin egen hand, är med min uppfattning ett enahanda ingripande från riksdagens sida för närvarande den enda utvägen av svårigheterna»;

2) av herr *Olovson* i Västerås.
